

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Ирина Огнянова Китова, Катедра по телевизионно, театрално и киноизкуство, Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград,
Професионално направление 8.4. Театрално и филмово изкуство,
вътрешен член и председател на научното жури
за дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

Тема: ИЗГРАЖДАНЕ НА ВИЗУАЛНИ УМЕНИЯ НА СТУДЕНТИТЕ ПО АКТЬОРСКО МАЙСТОРСТВО

Автор: АТАНАС ДОБРЕВ БОНЧЕВ

Област на висше образование: 8.Изкуство

Професионално направление: 8.4 Театрално и филмово изкуство (Кинознание, киноизкуство и телевизия)

Научен ръководител: доц.д-р Милена Анева

Катедра по телевизионно, театрално и киноизкуство, Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград

Рецензията се основава на следните предоставени материали:

- 1.Дисертация за придобиване на ОНС „доктор“;
2. Автореферат на дисертацията;
3. Списък на научните публикации по темата на дисертационния труд;
4. Творческа автобиография;
5. Декларация за оригиналност на текста.

Кратка информация за дисертанта

Атанас Бончев е завършил през 2000 година бакалавърска програма по *Актьорско майсторство за куклен театър* с худ. ръководител доц. Пламен Кьорленски в НАТФИЗ “Кръстьо Сарафов”, София. По-късно, през 2019 година завършва магистърска програма по *Филмова и телевизионна режисура* в Катедра по телевизионно, театрално и киноизкуство, Югозападен университет „Неофит

Рилски“, Благоевград. В младежките си години е работил като стажант-актьор в Куклен театър, Ямбол и е участвал Експериментално театрално студио към Младежки дом, Ямбол.

Неговата актьорска кариера започва още през 1996 година и се развива паралелно във филмови проекти, в телевизионни формати и на различни позиции пред и зад камерата, творчески и организационни. Театрални и телевизионни продукции с негово участие са представяни на различни национални и международни форуми. Може да се каже, че професионалният път на Атанас Бончев и активната връзка между театрални, филмови и телевизионни форми вероятно лежат в основата на неговите търсения като изследовател на академичното поприще.

Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд „ИЗГРАЖДАНЕ НА ВИЗУАЛНИ УМЕНИЯ НА СТУДЕНТИТЕ ПО АКТЬОРСКО МАЙСТОРСТВО“ е в обем от 227 страници и включва увод, четири глави, заключение, в допълнение от пет графики, научни, научно-приложни и приложни приноси, списък с научни публикации, свързани с темата на дисертацията, библиографска справка от 125 източника (конвенционални и електронни), филмография от 97 заглавия и 9 пиеси.

В уводната част на дисертационния труд са ясно изведени мотивите, лежащи в основата на научното изследване, които могат да се обобщят в намерението да се насочи вниманието на съвременните актьори, особено в България към разширяването на знанията и уменията им в областта на аудиовизуалните изкуства не само по отношение на осмислянето на аспектите на актьорското превъплъщение от гледна точка на съвременната визуална култура и комуникация, но и на логическите аспекти на визуалната/екранната интерпретация на образа при взаимодействие пред камера и във VR среда или с генерирани изображения. Извеждат се специфични понятия като „визуални умения“ в контекста на обучението по актьорско майсторство и/или

подготовката на актьора за определена роля като се подчертава значението на процеса на „интеграцията на визуалните умения в общия контекст на актьорската игра“, като ключова необходимост от съвременна гледна точка за постигане на „пълноценната артистична изява на сцената и екрана“ (с. 6).

Като основна цел е заявено изследването и анализирането на „методите, подходите и основната терминология, използвани в екранните изкуства, които да бъдат интегрирани в обучението на актьорите с фокус развитие на визуалните им умения“ (с. 7), което би разширило възможностите за успешна професионална реализация на актьорите в различни сфери и творчески проекти. В допълнение е посочено, че ще бъде „направен анализ на различни техники и подходи от разнообразни школи и традиции в актьорската практика“ (с. 7) и през призмата на по-широкия професионален хоризонт на съвременния актьор и в контекста на киното, телевизията и новите дигитални медии.

В съвременния свят изкуството е поставено пред предизвикателството на новите медии и комуникации и дори и само по отношение на презентативността на едно художествено произведение е необходимо да се овладеят нови умения. Далеч по-сериозна подготовка се изисква при реализацията на телевизионни формати или съвременни дигитални форми, предназначени за виртуалното пространство. „В последните години съществува значителна трансформация в театралната и филмова индустрия, частично причинена от напредъка в технологиите и появата на нови платформи за стрийминг. Тези промени поставят нови изисквания към актьорите, които трябва да се адаптират към различни формати и стилове на визуално/екранно представяне. Развитието на визуалните умения става още по-важно, тъй като визуалната комуникация играе все по-значима роля в съвременния театър и кино. Традиционните методи на обучение често не успяват да отговорят на съвременните изисквания и нужди на актьорите.“ (с. 8) Така изследователската хипотеза се извежда от „разбирането, че е необходимо да се разработи допълнителен теоретичен и практически модул към установените учебни

модели по актьорско майсторство, който да обхваща теоретичен анализ и практически методи за развитие на умения за разбиране и практикуване на ефективна визуална комуникация, развитие на визуална компетентност и визуалните умения, респективно визуалната грамотност като аналог на традиционната четивна и писмена грамотност“ (с. 9).

Ясно формулирани са предметът, обектът и методологията на изследването. „Предмет на изследването са установените модели, подходи и практики в процеса на обучение и професионална подготовка на актьорите, възможностите за разширяване на методологическата рамка на обучението и повишаването на ефективността на тази подготовка с оглед съвременните културни контексти и изисквания към тази професия.“ (с. 9) А обектът на изследването „обхваща очертаването на корпус от методи и техники, свързани с визуални умения и компетенции, които от съвременна гледна точка се явяват ключови за професионално обучение на актьора и възможностите за тяхното развитие в контекста на процеса на формално или неформално обучение по актьорско майсторство“ (с. 9).

Първа глава от дисертационния труд „За необходимостта от развиване на визуални умения и компетенции на актьора“ очертава базови културни постижения на театралното и филмовото изкуство, поставяйки във фокуса освен актьорската работа и особеностите на съвременната културна ситуация, при която се бораби както с традиционни подходи и разбирания за творчески процес и художествено произведения, така и с качествено различни технологични нововъведения. Видимо се разширяват творческите възможности пред автори и изпълнители, а с това и границите на самите изкуства. Главата по своя характер е обзорна и преминава през влиянието на изкуството върху личността – както на твореца, така и на зрителя; обосноваване на необходимостта от развиване на визуални умения и компетенции не само у младите актьори; спецификата на визуалната/екранната интерпретация на роля/образ; разясняване на базови теоретични постановки на различни актьорски школи, на тяхното приложение в

театъра и в киното. И не на последно място, са очертани основни характеристики на различни национални кинематографии, които имат ярки и специфични стилови особености като немски експресионизъм, италиански неореализъм, френска нова вълна и др.; както и водещи тенденции в световното кино, в това число и в българското.

Може да се приеме, че в тази глава се разкрива добро ниво на общата и професионалната култура на Атанас Бончев, обхващайки театралното и филмовото изкуство, както и аналитичният поглед към природата на изкуството и спецификите на съвременната култура.

Втора глава „Теоретични основи на идеята за развиване на визуална компетентност и визуални умения от актьорите в процеса на тяхното обучение“ за мен е особено интересна в опита да се концептуализира цяла нова и безспорно актуална сфера на компетенции на съвременния актьор. В конкретния случай е въведено понятието „Визуалната компетентност“, което по отношение на „актьорската практика представлява комплекс от многоаспектни умения за оценка и възприемане, интерпретация и съзнателно управление на визуалните елементи на изпълнението с цел формиране на психологически и естетически убедителен екранен образ пред камерата“ (с. 95). Нещо повече, „този вид компетентност надхвърля традиционното разбиране за контрол върху тялото, мимиката и жестовете и се разгръща в прецизно интегриране на всички визуални компоненти на продукцията – позициониране в пространството, взаимодействие с партньор (партньори), с костюм, реквизит и декор, разбиране за характеристиките на светлината в кадъра, взаимодействие с камерата“ (с. 95). За съвременния актьор, който се реализира във все по-разширяващо се професионално поле е много важно да може да нагъради класическото си театрално образование и по отношение на аудиовизуалните изкуства и медиите с не по-малка степен на задълбоченост и практическа подготовка. При театъра и киното подходът в актьорската интерпретация технологично се изработва по коренно различен начин и това обстоятелство оказва влияние особено при

екранни превъплъщения и партньорства, когато актьорите не познават достатъчно технологията на филмовото производство, особеностите на аудио- и визуалната екранна трансформация на ролята в екранен образ и неговите семантичните аспекти. Именно в тази връзка Бончев говори за „визуална компетентност“ и „визуални умения на актьора“, които могат да се разглеждат като част от по-широкия концепт на „визуалната грамотност“, който включва способността за критично възприемане, интерпретация и създаване на визуални знаци и кодове, съответстващи на творческите намерения, но и на спецификите на определена културна ситуация (жанрови особености, исторически контексти, целеви аудитории и т.н.). В актьорската подготовка това се трансформира в специфични умения за самонаблюдение и контрол на собственото визуално представяне.“ (с. 95) Намирам за много добър подход към изясняването на тази особена материя да се започне от екранна интерпретация на класическо драматично произведение като британската филмова адаптация на „Хамлет“, адаптирана и режисирана от Лорънс Оливие през 1948 година, който се превъплъщава и в самия принц Хамлет. Филмът създава много прецеденти и печели престижни награди като „Оскар“ за най-добър филм и за най-добър актьор, както и „Златен лъв“ на Венецианския филмовия фестивал. Тук трябва да се подчертае, че използваните филмови примери в целия текст са удачни, разнообразни, добре приложени в аналитичните части на текста.

Според мен, най-съществената част от тази глава се отнася до идеята да се транспонират базови теоретични постановки на съвременното разбиране за меки умения, които се отнасят най-вече до модели и техники за по-добро взаимодействие в процеса на работа по отношение на визуалната компетентност и визуалните умения на актьорите. Или по-точно казано, как чрез развитие на визуални умения актьорите могат да подобрят работата си на сцена и пред камерата, както и партньорските си взаимодействия в процеса на работа, т.е. да се заложи не само на това какво може да направи един актьор, но и как го прави качествено и адекватно, въздействащо и незабравимо. В тази подглава

Бончев е предложил корпус от адаптирани теоретични модели за придобиване на меки умения към концепцията си за развитие на визуалната грамотност, Визуалната компетентност и визуалните умения на актьора. Тук са анализирани и транспонирани по отношение на сценичните и екранните изкуства модели и концепции например на Даниел Гоулман за емоционална интелигентност, на Лайл и Сигрид Спенсър и техния модел на компетенциите, моделът на социално-емоционалното учене (SEL), теорията за множествената интелигентност на Хауърд Гарднър, моделът на емпатийното учене на Карл Роджърс, теорията за социалното учене на Албърт Бандура и т.н. Много добро решение е, че наред аналитичното представяне на моделите и концепциите се подчертават и полезните аспекти по отношение на актьорската работа. Приложени са таблици, които онагледяват връзки между специфичен аспект или техника, актьорската практика, обучение или самообучение, което прави много добро впечатление както за дълбочината на анализа, така и за осмислянето на съществени акценти по отношение на актьорската подготовка.

В трета глава „Особености на процеса на изграждане и развиване на визуални умения и компетенции на актьора“ наред изясняването на някои особености на възприемането на изображения/образи и влиянието на новите технологии върху когнитивните и перцептивните способности и възможности е развита и анализирана още една интересна идея - за осите на взаимодействие или както Бончев ги нарича „визуални оси“ (с. 144). Определени са четири оси - перцептивна ос, експресивна ос, технологична ос и снимачна (на места посочена и като динамична – например на с. 144, с.160, с. 162 и т.н.) ос. Според него именно „интеграцията на визуалните оси представлява заключителния етап в развитието на визуалната компетентност на актьора, като обединява перцептивната, експресивната, технологичната и динамичната ос в единен, комплексен модел. Този синтез е необходим, за да може актьорът не само да възприема и интерпретира визуалната информация, но и да я трансформира в

адекватно и убедително сценично или камерно действие, адаптирано към различните визуални контексти и технологии.“ (с. 144)

В последните подглави се осъществява кратък проблемен съпоставителен анализ на обучението по актьорско майсторство в България и аналитичен преглед на добри практики в обучението на актьори по света, което допълва фундамента за формулирането на концепция и модел за практически образователен модул от упражнения и жанрови лаборатории по актьорско майсторство. Този модул се включва във два съставни компонента: 1) Практически упражнения, организирани по визуални оси – перцептивна, експресивна, технологична и динамична; 2) Жанрови лаборатории – контекстуализирани практически ситуации, симулиращи реални снимачни условия и жанрови специфики (драма, комедия, трилър, рекламен формат и др.) като са предложени четири жанрови формата - „Лаборатория Драма“ (с акцент върху „визуализация на вътрешните конфликти“, с.163), „Лаборатория Комедия“ (за изследване на „всички аспекти на комедийното действие на екран“, с. 163), „Лаборатория Трилър“ (насочена към „създаването на напрежение чрез визуалност“, с.163), Лаборатория „Фантастика и научна фантастика“, при която е предвидено да се „работи с абстрактни визуални елементи“ (с.164).

Концепцията за този обучителен модул с награждащи компоненти е интересна, тъй като би позволила както на студенти по актьорско майсторство да развиват и разширяват умения и компетенции, но и на професионални актьори да работят върху своите екранни превъплъщения в по-голяма дълбочина и многопластовост в режим на самоподготовка или в партньорско взаимодействие. Самата идея за жанрови лаборатории дава възможност „на актьорите да изследват разнообразието на визуалните кодове, които съществуват в различни жанрове“ и „чрез разнообразни практически задачи“ да се стимулира „мисленето, въображението“ и да се „обогатяват представите за визуалното изразяване и изграждането на образи“ (с.164), както отбелязва Бончев. От тази глава също могат да се извлекат много полезни идеи за

практическо приложение на придобити и/или развити, наградени визуални умения в реална професионална среда.

Четвърта глава „Практическо приложение на визуалните умения и компетенции“ има подчертано приложен характер. Разгледани са някои специфични аспекти на актьорската работа на сцената и най-вече пред камера. Подчертани са общи характеристики, паралели и взаимовръзки в практиката на актьора в тези две професионални сфери, като в същото време са отбелязани и различия и особености. Изведено е разбирането за различен подход, „актьорски стратегии, различен инструментариум“ (с. 170) според конкретното професионално поле, жанровите особености, творческите концепции и т.н. Отбелязано е, че по отношение на филмовото изкуство и съвременните медийни формати и екранни форми „ключови фактори за изграждането на индивидуалност и характерност на актьора стават визуалната компетентност и адаптивност, а не физическите данни като атрибути“ (с.180).

Безспорно, все по-голямото развитие на екранните изкуства и новите медии разширява възможностите за изява не само на професионални актьори, но също така е важно да се подчертае, че от огромното производство и обмен на образи в съвременния свят далеч не всичко става за гледане. Може би именно това ще се превърне в най-съществена задача на професионалистите в тези сфери, в това число и актьорите – усилието да не се банализира изкуството, професионалните стандарти, стила и вкуса за сметка на натрупване на популярност във виртуални мрежи за споделяне и комуникация. Изкуството не бива да отстъпва от своите идеи и полет на въображението, от способността да се надскачат граници и да се разширяват хоризонти, от свободната естетическа интерпретация на смисъл и емоция пред баналното репродуциране на матрици и модели. Минималната застраховка за това е високата компетентност и подготовка на професионалистите в съответствие с изискванията на културната ситуация, в която се намираме. В тази връзка, по отношение на процеса на обучение на младите актьори, Бончев поставя акцент

Върху практически методи и техники като „упражнения за позициониране и движение в различни плановете, работа с близък план за овладяване на микроекспресията, анализ на сцени от различни жанрове, симулация на взаимодействие с реквизит и виртуални обекти, както и репетиции с камера, са съществени за формирането на визуално компетентни и жанрово адаптивни актьори“, което от своя страна, би позволило на студентите и бъдещите професионалисти да изграждат правдиво и органично присъствие пред камера, вълнуващи екранни образи, „но и да създават нови, оригинални и убедителни визуални решения, които обогатяват филмовото произведение“ (с.180).

В тази глава е обърнато специално внимание на важни аспекти при актьорската подготовка като поддържане на професионална дисциплина, особености при работата върху сценария и с режисьора, физическата или сценична подготовка за изграждане на роля/образ, пространствено ориентиране и взаимодействие със среда и партньори, работа с камера и техническа подготовка, моделиране и разгръщане на визуалното въображение и способности за Voice Acting, импровизационни подходи и т.н.

В заключението са представени обобщения на постигнатите цели, задачи и резултати и аргументи потвърждаващи основанията на предложената изследователска хипотеза и необходимостта от включване в професионалното обучение на актьора и в различни надграждащи модули теоретични и практически корпуси, свързани с придобиване и развитие на „умения за разбиране и практикуване на ефективна визуална комуникация, развитие на визуална компетентност и визуалните умения“ (с. 9). Специално е обърнато внимание на необходимостта от по-сериозно застъпване на екранните изкуства в актьорското обучение, що се отнася до България. Подчертан е приносният характер на разработената концепция и стратегия за адаптиране и имплементиране методи и техники за практическо обучение и самоподготовка на актьора с фокус екранните изкуства. А „предложеният теоретичен и практически модул от методи и техники, свързан с придобиването на визуални

умения и компетенции може да се разглежда като иновативен образователен подход инспириран от разширяващото се поле за професионална реализация на актьорите, което вече обхваща не само киното и телевизията, но и социални мрежи, канали за видеосподеляне, стрийминг платформите, които предлагат нови възможности, предизвикателства и изисквания към професионалната подготовка на актьорите“ (с. 207).

Научни приноси на дисертационния труд

Предложените научни, научно-приложни и приложни приноси са ясно формулирани и съответстват на постигнатите изследователски резултати. В случая еднаква тежест може да се отдаде както на строго научните, така и на подчертано приложните приноси поради логическата връзка, която тръгва от концептуализирането на специализирани обучителни модули, през подбора на ефективен подход, методи и техники на преподаване, до стратегическото планиране на тематични обучения. Приемам предложените приноси.

Оценка на автореферата

Авторефератът е цялостен и логичен, съответства на съдържанието на дисертационния труд и отговаря на стандартите за изготвяне на този вид академичен текст.

Критични бележки и препоръки

Имам няколко критични бележки, но на първо място ще отбележа, че на места стилът на текста не е единен, би могло да се направи една по-прецизна стилистическа редакция на текста. Дори си мисля, че текстът би могъл и да се съкрати на места, за да може по-добре да се проследяват логическите връзки. Струва ми се по-удачно да се избере едно от двете понятия снимачна ос (с. 149) или динамична ос (с. 149), въпреки че е дадено пояснение за взаимовръзката между тях, че „разширяването на принципа на снимачна ос минава през т.нар. динамична ос,

при която камерата не остава статична, а следва движение, което създава многоперспективен образ на сцената“ (с.150) в двуизмерното пространство на екрана. Последното е необходимо, за да се избегне ненужно объркване у читатели, които нямат много опит или подготовка в сферата на киното и екранните изкуства.

Заключение

Дисертационният труд на АТАНАС ДОБРЕВ БОНЧЕВ на тема: „Изграждане на визуални умения на студентите по актьорско майсторство“ за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в Професионално направление 8.4. Театрално и филмово изкуство с научен ръководител доц. г-р Милена Анева поставя важни проблеми по отношение на професионалното обучение на актьори в съвременната културна ситуация и етап на развитие на културните индустрии и медиите, особено в национален план и предлага ефективни решения, които могат да бъдат прилагани както в неформално обучение, така и в академичен контекст, но и в процес на награждаване, самоусъвършенстване или самоподготовка на актьора в неговата професионална практика.

Като рецензент давам своята положителна оценка и гласувам „ЗА“ в подкрепа на постигнатите резултати от изследователската работа на Атанас Бончев и мога да препоръчам на уважаемото Научното жури да му се присъди образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 8.4 Театрално и филмово изкуство(Кинознание, киноизкуство и телевизия).

Рецензент:

Доц. г-р Ирина Кимова

25.08.2026 година

Благоевград

REVIEW

By Assoc. Prof. Dr. Irina Ognyanova Kitova, lecturer in Department of Television, Theater and Cinema, Faculty of Arts of South-West University “Neofit Rilski” – Blagoevgrad

Professional field of Theatre and Film Arts (8.4.)

for a dissertation on the award of an educational and science degree “Doctor”

Topic: THE DEVELOPMENT OF VISUAL SKILLS IN ACTING STUDENTS

Author: Atanas Dobrev Bonchev

Field of higher education: 8. Art

Professional field: 8.4 Theater and film art (Cinematography, film art and television)

Scientific supervisor: Assoc. Prof. Dr. Milena Aneva

Reviewer: Assoc. Prof. Dr. Irina Ognyanova Kitova

Department of Television, Theater and Film Arts, Southwest University "Neofit Rilski",
Blagoevgrad

SUMMARY:

Brief biographical data

Atanas Bonchev graduated in 2000 with a Bachelor's degree in Acting for Puppet Theatre from the Krastyo Sarafov National Academy for Theatre and Film Arts (NATFIZ) in Sofia, under the artistic guidance of Assoc. Prof. Plamen Kyorlenski. Subsequently, in 2019, he earned a Master's degree in Film and Television Directing from the Department of Television, Theatre, and Cinema at the Neofit Rilski South-West University in Blagoevgrad.

During his early career, he worked as an apprentice actor at the Yambol Puppet Theatre and participated in the Experimental Theatre Studio at the Yambol Youth Center. His professional acting career commenced in 1996 and has since advanced in parallel with film projects, television formats, and various creative and organizational roles both in front of and behind the camera. The theatrical and television productions featuring his work have been

presented at numerous national and international forums. This professional trajectory and his active engagement with intersecting theatrical, cinematic, and television forms underpin his current scholarly inquiries within the academic field.

General characteristics of the dissertation

The doctoral dissertation, entitled " THE DEVELOPMENT OF VISUAL SKILLS IN ACTING STUDENTS," comprises 227 pages. The structural framework consists of an introduction, four chapters, and a conclusion. It is supplemented by five charts, a statement of scientific, scientific-applied, and applied contributions, and a list of scholarly publications relevant to the dissertation topic. The bibliography includes 125 conventional and electronic sources, alongside a filmography of 97 titles and a selection of 9 plays.

Scientific contributions

The proposed scientific, scientific-applied, and applied contributions are clearly formulated and align with the achieved research results. In this case, equal weight can be assigned to both the strictly theoretical and the predominantly applied contributions. This is due to the logical progression from the conceptualization of specialized training modules, through the selection of effective teaching approaches, methods, and techniques, to the strategic planning of thematic educational courses. I accept the proposed contributions as stated.

Conclusion

The doctoral dissertation by ATANAS DOBREV BONCHEV, entitled "Developing the Visual Skills of Acting Students," submitted for the acquisition of the educational and scientific degree of "Doctor" (Ph.D.) in Professional Field 8.4. Theatre and Film Arts, under the academic supervision of Assoc. Prof. Milena Aneva, PhD, addresses critical issues regarding the professional training of actors within the contemporary cultural climate and the development of cultural industries and media, particularly at the national level. It offers effective solutions that can be implemented in non-formal education, academic contexts,

as well as in the continuous professional development, self-improvement, or self-preparation of actors in their professional practice. As a reviewer,

I provide my positive evaluation and vote "FOR" of supporting the results achieved by Atanas Bonchev's research. I recommend that the esteemed Scientific Jury award him the educational and scientific degree of "Doctor" (Ph.D.) in Professional Field 8.4. Theatre and Film Arts (Film Studies, Cinema, and Television).

Date: 08/25/2026

Reviewer:

Assoc. Prof. Dr. Irina Kitov